

RAPPORT 2012/8
JUBILEUMSARTIKLAR
Våra samlade artiklar från
jubileumsåret 2012

Upplandsstiftelsen





INNEHÅLLS FÖRTECKNING

FÖRORD	3
Jubileumsartikel 1. Upplandsstiftelsens arbete med skog under fyra årtioner	4–5
Jubileumsartikel 2. Våryra i länets bäckar och diken	6–7
Jubileumsartikel 3. Finns det verkligen något att se i Upplands natur?	8–9
Jubileumsartikel 4. Fjärilar och blomster i ängs- och hagmarker	10–11
Jubileumsartikel 5. När livet sätter begränsningar för naturupplevelsen	12–13
Jubileumsartikel 6. Årets bästa tid för vandring längs Upplandsleden	14–15
Jubileumsartikel 7. Varierad kust, varierad fisktillgång	16–17
Jubileumsartikel 8. Undervisning ute ökar motivationen hos eleverna	18–19
Jubileumsartikel 9. Förvaltning av naturområden	20–21

FÖRFATTARE

Upplandsstiftelsen, se respektive artikel

FOTO FRAMSIDA

Sara Arvidsson

PRODUKTION OCH LAYOUT

Upplandsstiftelsen

KONTAKT UPPLANDSSTIFTELSEN

Telefon 018-611 62 71

Hemsida www.upplandsstiftelsen.se

© Upplandsstiftelsen 2012

FÖRORD

Under jubileumsåret 2012 publicerade vi nio artiklar om vår verksamhet på hemsidan. I den här skriften har vi samlat dem illustrerade med aktuella foton. Artiklarna berättar om Upplandsstiftelsens verksamhet idag och ger även historiska tillbakablickar. Här finns tips och råd till dig som längtar ut i länets natur, vill vandra på någon av lederna eller vill hitta ditt eget smultronställe. Vi vill informera om de möjligheter som finns.

Upplandsstiftelsens arbete med naturvård har många ansikten. Vi har köpt mark som får utvecklas fritt utan påverkan, men även områden som kräver löpande skötsel i form av röjningar, bete och slåtter. Vi arbetar i stor utsträckning i projekt tillsammans med lantbrukare och organisationer för att bevara den stora rikedomerna på växter och djur i vårt kulturlandskap. Vi försöker hitta arbetsformer där alla blir vinnare, såväl brukarna som konsumenterna av jordbruksprodukterna och den biologiska mångfalden. Du hittar även två artiklar om livet i våra vattendrag och kustvatten. Hur bedriver man god fiskevård?

Jan Lundqvist

JUBILEUMSARTIKEL 1

Text: Björn-Gunnar Lagström



Naturvårdsbränning vid Dalälven.
FOTO: Gillis Aronsson

UPPLANDSSTIFTELSENS ARBETE MED SKOG UNDER FYRA ÅRTIENDEN

Upplandsstiftelsen firar 40 år! Det är en ypperlig anledning till att stanna upp ett slag och reflektera åtminstone över en del av den tid som passerat. Frågorna hopar sig, uppfyller vi syftet, är våra insatser uppskattade, är vi effektiva, gör stiftelsen skillnad?

Som ett av de mer centrala motiven till bildandet av Upplandsstiftelsen framhölls behovet av att freda biologiskt värdefulla natur- och friluftsområden. Tillgången på besöksvänliga och fina naturområden påtalades redan då vara en viktig del i det förebyggande folkhälsoarbetet liksom behovet av att värna flora och fauna. Dessa motiv är sannolikt ännu mera aktuella i dagsläget.

MÄLARNATUR FÖRST

Redan innan stiftelsen bildats förvärvade landstinget Härjarö i Enköpings kommun. Trakten som utgör en udde i Mälaren med utomordentligt fina strövområden har genom åren haft stor betydelse för friluftslivet i regionen. Strax efter Upplandsstiftelsens bildande den 13 juni 1972 överfördes Härjarö till stiftelsen.

HÖGA NATURVÄRDEN OCH FRILUFTSLIV STYR

Förutom de skogsområden som medföljde då stiftelsen övertog kommunalt ägda friluftsområden, bl.a. Rävsten och Ängskär, fortsatte arbetet med inriktningen att freda de allra värdefullaste objekten ur ett biologiskt perspektiv, samtidigt som friluftslivets intressen kunde tillgodoses.

1986 köptes Pansarudden i Bennebol. Några år tidigare hade Naturvårdsverket presenterat rapporten Urskogar, som bl.a. pekade ut länets urskogsområden. Av 16 beskrivna objekt har Upplandsstiftelsen fredat 9.

Friställning av lind.
FOTO: Pär Eriksson



Under de efterföljande åren kom Upplandsstiftelsen att freda ett antal av länets mest betydelsefulla skogsområden, bl.a. Ola, Kallriga, Kalmarnäs och Bredforsen. Stiftelsen deltog också i samverkan med Uppsala kommun i skyddet av Hågadalen-Nåstens naturreservat och även senare med skötselplan vid tillkomsten av Lunsens naturreservat.

ÖVERENSKOMMELSE MED MARKÄGARE KRÄVS

Viktigt att notera är att stiftelsen inte är en myndighet utan vi behöver vara överens med markägare för att förvärv ska kunna genomföras.

SAMARBETE MED STATEN

Tillsammans med Länsstyrelsen och Naturvårdsverket ingick stiftelsen år 1995 ett flerårigt samarbete. För Upplandsstiftelsens del ingick att inventera och avgränsa biologiskt rika områden samt ta fram förslag till skötselplaner och beslut. I många fall ingick markägarkontakter och deltagande i inledande förhandlingar. Genom detta samarbete fredades omkring 40 naturreservat.

NY NATURVÅRDSPOLICY 2007

I en ny naturvårdspolicy år 2007 beslutade stiftelsens styrelse att tona ner arbetet med rena skogsobjekt till förmån areellt mindre områden med olika naturtyper. Närhet till människor och ökad tillgänglighet lyfts i ännu högre grad fram liksom bad- och strövmöjligheter. Från den här tidpunkten har samarbetet med länets kommuner blivit allt viktigare.

RIKA SKOGAR FÖR FRAMTIDEN

Man kan på goda grunder påstå att landstingets syfte med bildandet av stiftelsen fått mycket god utdelning i form av avgörande insatser för att freda många av de mest värdefulla naturområdena i Uppsala län. Detta har förstås stor betydelse för den biologiska mångfalden men erbjuder också nuvarande och kommande generationer fantastiska möjligheter att ströva i unika skogar med ur- och naturskogens rika variation av växt- och djurliv.



Ljusbäcksleden.
FOTO: Karolina Vessby



Naturskogens dynamik skapar
förutsättning för biologisk mångfald.
FOTO: Pär Eriksson

JUBILEUMSARTIKEL 2

Text: Tomas Loreth

VÅRYRA I LÄNETS BÄCKAR OCH DIKEN

Våren är här! I alla fall om man frågar fiskarna. Varje vår simmar många av våra vanliga fiskarter som återfinns vid Upplandskusten upp i små kustmynnade bäckar och diken.

Målet för deras vandring är våtmarker och små sjöar där de kan leka. Vattnet värms upp snabbare i de grunda och skyddade våtmarkerna och fisken leker därför tidigare här än ute vid kusten. Det varma vattnet i våtmarkerna gör att ynglen hinner växa till snabbare vilket ger högre överlevnad.

Även i Mälarmynnande åar stiger fisken för lek och för att äta. Mest känd är kanske aspen, Upplands landskapsfisk, vars spektakulära lek går att beskåda vid bland annat Funbo kyrka.

GÄDDAN FÖRST UT

Först ut med vandringen och lekbestyren brukar gäddan vara. Ibland ser man dem simma upp i bäckarna när isarna fortfarande ligger tjocka på sjöarna och i kustbandet. Efter gäddan brukar abborre och mört starta sin lekvandring. Även id, gers och nors kan vandra upp i stora mängder. Till och med i mycket små kustmynnade bäckar och diken, ofta mindre än 1 meter breda, kan man se fisken kämpa sig upp.

ARBETE I SAMVERKAN MED MARKÄGARE OCH FÖRENINGAR

Tillsammans med intresserade markägare och lokala föreningar undersöker Upplandsstiftelsen just nu fiskvandringen i några mindre bäckar vid kusten. Flera av vattendragen är rätade och söndergrävda och behovet av restaureringsåtgärder för att gynna fisken är stort. Flera insatser utförs under hösten. Under året pågår även arbetet med att följa upp vandringen förbi fisktrappan vid Islandsfallet i centrala Uppsala.

*Ryssjätömning vid provfiske i kustmynnande bäck.
FOTO: Kristina Loreth*





Provfiske på våren i en mälarmynnande å. FOTO: Tomas Loreth



Resultat av provfiske i Bredforsen, Dalälven. FOTO: Jan Lundqvist

JUBILEUMSARTIKEL 3

Text: Karolina Vessby



Mälarnära naturupplevelse.
FOTO: Anett Persson

FINNS DET VERKLIGEN NÅGOT ATT SE I UPPLANDS NATUR?

Vad är speciellt med Uppland? Vilken är vår USP (Unique Selling Point), eller vår slogan? Frågan dök upp när Fredrik Lindström nyligen gjorde ett TV-program med fokus på vårt landskap. Han gav oss flera förslag, och alla var kanske inte lika smickrande för oss upplänningar, men han satte också huvudet på spiken. Kanske vet inte ens vi själva hur vi ska beskriva vårt landskap och vår natur. Den uppländska naturen är inget det pratas om. Vi har inga fjäll, inga stora skogar eller sjöar och många av oss tänker nog på Uppland mest som den stora slätt som syns från E4:an.

UPPLAND – LITE AV ALLT

Har ni läst Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige? Där berättar Selma Lagerlöf om det stackars fattiga och tråkiga landskapet Uppland. En dag tog Uppland tiggargästen i hand och gav sig ut att tigga av de landskap som hade det bättre ställt. Uppland fick lite lerslätt från Skåne, några kala skär från Halland. Från Västergötland fick man små åar. Västmanland gav bort några av sina åsar. Från Småland fylldes säcken med mossor och stenrösen, Dalarna gav en bit av Dalälven och Sörmland bidrog med några Mälärvikar. Till slut gjorde alla gåvorna Uppland så rikt att det blev ett av de allra främsta landskapen i landet.

Kanske är det därför vi har så dålig kläm på vår natur, för att den är så varierad med lite av mycket. Här möts söder och norr, hav och inland. Men det Selma Lagerlöf beskrev ligger ju faktiskt där än i dag, både Mälärvikar, skärgård och åsar. Uppland har en mycket mer spännande natur än vi själva tror.

GE DIG UT OCH UPPTÄCK DIN NÄRNATUR

Men, handen på hjärtat, hur många av oss upplänningar har varit ute i spenaten? Många av oss vet nog inte ens vart vi ska åka när vi vill se något av Upplands natur. Ta därför chansen att använda en semesterdag eller en sommarkväll till att upptäcka din närnatur. Kanske hittar du en pärla som du inte visste fanns.

Utsikt från Kompassberget, Hållnäs-kusten.
FOTO: Berndt Godin



Här är tips på vad du kan göra i sommar:

- Upptäck några av länets 35 *Smultronställen* i naturen.
- Vandra *Upplandsleden*
- Många av länets badplatser omges av trevlig natur, varför inte kombinera bad med en promenad?
- Besök något av länets naturreservat vid havet.

Bra verktyg för att hitta ut:

- Naturtips på www.upplandsstiftelsen.se eller www.smultronstallen.nu
Dessa adresser ger tips om ca 100 platser i naturen och *Upplandsleden*, info om vad du kan göra och uppleva, service och vägvisning. Med hjälp av tematindelning hittar du t ex bad eller vandringsleder.
- Appen *Naturtipset*: Motsvarande service som på hemsidorna, men även vägvisning och möjlighet till interaktion.
- Besök *Biotopia* i Uppsala, där finns massor med information om besöksmål i naturen, eller ring dem på 018-727 63 70 för tips.
- Eller köp boken *Hitta Uppland*, så får du information om natur och kultur i kombination.

Vandra och upplev Uppland.
FOTO: Karolina Vessby



JUBILEUMSARTIKEL 4

Text: Maria Hoflin



Bredbrämada bastardsvärmare trivs i blomsterrika marker.
FOTO: Berndt Godin



Mnemosynefjäril.
FOTO: Jan-Olov Björklund

FJÄRILAR OCH BLOMSTER I ÄNGS- OCH HAGMARKER

Den blomstertid nu kommer... Ja, nu njuter vi av sommaren. Men hur står det egentligen till med våra blomrikaste naturtyper, nämligen ängen och hagen?

GULLVIVA, MANDELBLOM, KATTFOT OCH BLÅ VIOL

"De fagra örtesängar" som var vanliga för 100 år sedan finns knappt kvar idag. När handelsgödsel och vallfröer kom blev naturliga ängar och hagar inte längre nödvändiga. Rationalisering, nedläggning av gårdar och uppfödning av djur inne året runt har gjort att bara cirka 10 procent av de gamla ängs- och hagmarkerna finns kvar idag. Därmed är också många växter och fjärilar som är knutna till dessa miljöer på väg att försvinna.

TILLSAMMANS GÖR VI MYCKET

Upplandsstiftelsen har i samverkan med Världsnaturfonden WWF, Länsstyrelsen, kommunerna och mark- och djurägare arbetat för att restaurera och återinföra skötsel i ängs- och hagmarker i drygt 20 år. Närmare 4 000 hektar ängs- och hagmarker har restaurerats i länet. Omfattande arbete har genomförts i Mälardalen, kring Länna, vid Dalälven och vid Upplandskusten. Genom stängselsättningar, restaureringar och bidrag till förbättrade ladugårdar, men även genom rådgivning, kurser och information har gamla artrika ängs- och hagmarker åter tagits i bruk.

FJÄRILAR VINGAD SYNS I HAGEN

I Uppsala län finns fortfarande rester av det småskaliga gammeldags kulturlandskapet kvar på flera håll, och här finns en ovanligt rik fjärilsfauna, särskilt längs kusten. Våra inventeringar har gett några sensationella fynd, som vampyrfjärilen och gotlandssäfferotplattmalen. Många fjärilar är knutna till blomrika miljöer som ängs- och hagmarker, och missgynnas av igenväxning. Men för hårt bete tidigt på säsongen är också negativt. Genom restaurering och införande av extensivt bete, bete sent på säsongen eller slåtter gynnas många fjärilar. Genom Upplandsstiftelsens insatser har flera hotade fjärilsarter ökat sina populationer. Mnemosynefjäril, ängsskäreplattmal och vädndämfjäril är några exempel.

Artrik hagmark. FOTO: Maria Hoflin



FÅR VI NÅGON NYTTA AV BLOMPRAKTEN?

Hagmarker är värdefulla ur många aspekter idag. Dels genom sin blomprakt och artrikedom, men även genom att de är basen till ett levande landskap med vacker miljö som är trevlig att bo och vistas i, och som lockar turister. Genom EU:s miljöstöd kan man få ersättning för skötsel av ängs- och hagmarker, vilket kan ge en bra ekonomi för djurbönder. Väljer man dessutom att producera naturbeteskött (enligt WWF:s kriterier) kan man få bättre betalt för köttet, som blir extra gott och hälsosamt, och gynnar biologisk mångfald. Naturbetesdrift gör också att växthuseffekten och näringsläckage till Östersjön minskas.

VAD HÄNDER I SOMMAR?

Projekt Roslagshagar har en mobil skyltutställning om ängen och hagen som kommer att flyttas runt till olika platser i Östhammarstrakten, på Gräsö och på Hållnåshalvön. Vi medverkar på Tvärnödagen och Söderödagen. Guidade vandringar kommer att anordnas längs Långalmastigen, en fjärilsdag anordnas vid Lingåre på Hållnäs, och guidning på Rotskärs ängar i Älvkarleby. Vånsjö fjärrilsträdgård, som vi medverkat till, kommer att vara öppen i sommar. Restaureringar och stängsling fortsätter på flera håll, bland annat i några av våra naturreservat vid Mälaren som ingår i ett EU LIFE-projekt. Vi organiserar slåtter i några av våra områden eller inom samarbetsprojekt, till exempel vid Rotskär i Älvkarleby och Tenabadet i Heby. Aktiviteter för allmänheten annonseras i annonsbladen.

*Slätter på Rävsten.
FOTO: Berndt Godin*



JUBILEUMSARTIKEL 5

Text: Karolina Vessby



I Härjarö naturreservat finns det flera lättillgängliga stigar.
FOTO: Mats Wilhelm Pettersson

NÄR LIVET SÄTTER BEGRÄNSNINGAR FÖR NATURUPPLEVELSEN

Har du upplevt det själv? Hur du helt plötsligt inte tar dig fram till den vanliga favoritplatsen på stranden eftersom barnvagnshjulen skär ner i sanden. Och badplatsen du brukar välja inte längre är lika attraktiv för att det ju saknas skugga att ställa barnvagnen i.

Eller som en dag när jag knappt kunde klämma mig in i bilen. Ett felskär på skidorna hade gjort mitt knä nästan obrukbart. Då var det flera av familjens vanliga utflyktsmål i naturen som inte var möjliga att åka till längre. För nu måste det vara korta avstånd och slät mark för annars hamnade jag, med mitt haltande, flera timmar efter den övriga familjen.

NÄR VÅRT FOKUS ÄNDRAS

Det kan låta som små problem, men det kan gå väldigt snabbt att tvingas byta fokus. Så länge vi är friska och rörliga är det lätt att ta sig ut på de flesta ställen i naturen. Men när en barnvagn ska med, någon i familjen får svårt att gå eller kanske behöver en bänk att vila på så blir våra behov på en gång helt annorlunda. Det gäller ju inte bara den som drar barnvagnen, eller den som haltar, det gäller ju hela familjen och även bekantskapskretsen när man vill göra en gemensam utflykt.

VIKTIGT MED LÄTTILLGÄNGLIGA PLATSER I NATUREN

När vårt fokus ändras, och för alla dem som varje dag har ett speciellt behov av mer tillgänglig natur, är det viktigt att det finns platser i naturen som är lätta att komma till och vara i. Många lever ständigt med en funktionsnedsättning. De flesta av oss drabbas under någon del av livet av att kroppen inte gör som vi vill. Om man till exempel har svårt

Vi arbetar aktivt för att visa att det finns tillgänglig natur för alla.
FOTO: Karolina Vessby



att röra sig, ser dåligt eller kanske behöver en miljö som är trygg, lätt att förstå och att hitta i, behöver det finnas bra platser. Vilka anpassningar man behöver kan vara mycket personligt och vad man söker beror såväl av intresse som på kroppsliga begränsningar. Här behövs det information, som går att nå både före besöket och väl ute på plats. Vi behöver veta hur det ser ut, så att vi kan välja ställe och sedan hitta ut.

STOR UTVECKLINGSPOTENTIAL

I vårt län finns i dag flera mer tillgängliga besöksmål i naturen, men det finns också en stor utvecklingspotential för att möta skilda behov. Dessutom har naturen sina egna begränsningar, den är myggig, regnig, kall, kuperad, men tidvis också alldeles, alldeles underbar...

PLATSER KRING UPPSALA SOM BLIVIT MER TILLGÄNGLIGA UNDER ÅRET

Badet vid Wiks slott och naturparken

Nu går det att ta sig från handikapp-parkeringen vid slottet ner till badet på en hårdgjord stig utan större lutningar. En ramp ska anläggas som gör det möjligt att ta sig ner i vattnet för dig som är rullstolsburen eller behöver stöd. I parken finns hårdgjorda stigar, möjlighet till vacker utsikt från en plattform i markplan och handikappanpassad torrtoalett. Kultur i länet, Uppsala kommun och Upplandsstiftelsen ligger bakom.

Fågelsjön Hjälstaviken

Med start vid Hårby finns hårdgjord väg ut till en fågelplattform i Hjälstavikens naturreservat. Vid parkeringen finns fikabord under tak och handikappanpassad torrtoalett. Holkar som är roliga att titta in i för barnen finns längs vägen. Länsstyrelsen har anlagt.

BRA INFORMATION OM TILLÄNGLIG NATUR I UPPSALA LÄN

- Appen *Naturtipset*: Välj tema handikappanpassat
- www.smultronstallen.nu eller upplandsstiftelsen.se klicka på smultronställen. Välj tema handikappanpassat
- För Uppsala kommun finns tillgänglighetsguiden: <http://tillganglighetsguiden.uppsala.se/>
- Eller Besök *Biotopia* i Uppsala, där får du bra tips för naturutflykten.

*Det är många målgrupper som berörs när vi gör naturen mer lättillgänglig
FOTO: Karolina Vessby*



JUBILEUMSARTIKEL 6

Text: Berndt Godin och Karolina Vessby



FOTO: Anett Persson

ÅRETS BÄSTA TID FÖR VANDRING LÄNGS UPPLANDSLEDEN

September är kanske årets bästa tid för en långvandring längs Upplandsleden. Luften är sval, myggorna förhoppningsvis borta och naturens färger börjar framträda. Nu är tiden att njuta av tystnaden och den klara luften! Vi vill tipsa om en vandring mellan Tenasjön och Siggefora.

VANDRA MELLAN TENASJÖN OCH SIGGEFORA

Åtminstone i början av månaden kan vattnet vid Tenasjöns badplats fortfarande locka till ett dopp. Längs smala byvägar och lättgångna stigar når du Skärsjön och det vackert belägna vindsyddet. Lagom för första fikarasten! Efter en kort skogsvandring kommer du sedan fram till vägen som passerar Bredsjön där nästa rastplats finns. Efter Bredsjön viker Upplandsleden av norrut på en ganska lång sträcka längs smala grusvägar. Du vandrar här genom en vacker, levande jordbruksbygd innan du når skogarna vid Stora Ramsmossen.

UPPLEV VILDMARKSKÄNSLAN VID STORA RAMSMOSSJÖN

Här kan du rasta i vindsyddet vid Stora Ramsmossjön, en naturskön plats med mycket vildmarkskänsla. Från Ramsmossjön kan du välja två vägar till Siggeforasjöns västra spets som är ungefär lika långa. Upplandsleden slutar/börjar på parkeringen väster om Siggeforasjön.

Sträckan är 17 km lång, vilket innebär en rejäl dagsetapp, och tar cirka 6 timmar att gå, lite beroende på hur nyfiken du är och antalet raster. Du som har bil kommer till Tenasjöns badplats genom att ta av från väg 72 (mellan Järlåsa och Vittinge) mot Österunda och efter en dryg kilometer köra höger mot badet. Här finns bra p-plats och vacker vy över sjön. Ta hjälp av en vän och placera ut en bil vid Siggefora innan ni åker ner till Tenasjön.

Vandring längs Ljusbäcksleden, en sträcka av leden som invigdes 2012.
FOTO: Karolina Vessby



Om du inte har tillgång till bil så kan du börja vandringen vid väg 72 (Uppsala–Sala) där buss 848 trafikerar. Hållplatsen heter Rosenbacka och härifrån går du norrut. Till Siggefora är det härifrån ca 15 km.

UPPLANDSLEDEN HAR FUNNITS I DRYGT 30 ÅR

Upplandsleden har byggts ut i etapper från slutet av 1970-talet och blev i huvudsak klar 1984. Den första etappen, Sunnersta–Fjällnora, invigdes 1980 och den senaste mellan Bålsta och Sånka fyra år senare. Vi arbetar nu vidare tillsammans med kommuner och markägare för att anpassa leden till dagens friluftsliv.

Upplandsleden i Uppsala län utvecklas och förvaltas av Upplandsstiftelsen och sköts av respektive kommun. Upplandsstiftelsen och kommunernas skötselansvariga arbetar ständigt med förbättringar längs leden, allt för att du som vandrare ska få en trevlig tur.

*Kungaspången, Flororna
FOTO: Berndt Godin*



JUBILEUMSARTIKEL 7

Text: Johan Persson



De senaste två åren har det funnits relativt gott om abborryngel längs kusten. FOTO: Johan Persson

VARIERAD KUST, VARIERAD FISKTILLGÅNG

Upplandskusten är en fantastisk kuststräcka med mycket varierad karaktär. Söder om Öregrund är det gott om öar och förhållandevis djupa fjärdar. Norrut från Öregrund förändras karaktären till att bli flikig och grund med många mindre öar och skär. Längst i norr mynnar mäktiga Dalälven medan det längre söderut finns många mindre kustmynnande vattendrag förutom Forsmarksån och Olandsån som är relativt stora. Mångfalden av vattendrag och skärgårdsområden som spänner från exponerade klippkuster till innerskärgårdens skyddade vassvikar skapar förutsättningar för god tillgång av många olika arter av kustfisk. Men hur står det egentligen till för våra vanliga arter vid kusten? Och vad kan man göra för att förbättra fiskbestånden?

ONT OM SIKYNGEL

Siken, som är en kallvattengynnad art, är en allt sällsyntare fisk vid kusten. Enligt forskarrapporter kan siknedgången längs Bottenhavskusten bero på överfiske, vattenkraftsutbyggnad och klimatfaktorer som varmare vintrar. Under tre vårar har Upplandsstiftelsen inventerat sikyngel på gamla kända leklokaler i Öregrundsgrepen. Resultaten är dystra utom i delar av Kallrigafjärden, där nätfiske efter sik inte längre är tillåtet på Upplandsstiftelsens vatten.

Siknotning vid Upplandskusten.
FOTO: Johan Persson



SOMMARENS INVENTERINGAR

Längs den svenska kusten har vi mötts av de dystra beskederna att bestånden av abborre och gädda har gått tillbaka kraftigt. Inventeringarna som genomfördes under sommaren 2011 visade dock att det plötsligt fanns massor av abborryngel, både längs Upplandskusten och i skärgårdarna norr och söder om oss. Om det är naturliga svängningar i yngelproduktionen som ligger bakom detta är svårt att säga eftersom det inte finns några längre tidsserier längs Östersjökusten. Årets studier visade att det fortfarande fanns ganska gott om abborryngel, men inte så mycket gädda. Detta visar att inventeringar är viktiga för att se hur yngelproduktionen varierar, för att följa upp fiskevårdsåtgärder och för att signalera om något allvarligt sker i naturen.

HUR KAN MAN FÖRSTÄRKA FISKBESTÅNDEN?

Behovet av fiskevårdande åtgärder längs den svenska kusten är mycket stort. Skärgårdens lekvikar har muddrats och hamnanläggningar har byggts vilket medfört att många lekplatser har förstörts eller kraftigt försämrats. Strandbeten har upphört vilket innebär att många strandängar växer igen och viktiga lek- och uppväxtplatser för gädda försvinner. Övergödning leder till igenväxning och försämrade lekmiljöer. De kustmynnande vattendragen har rätats och rensats och översvämningsvåtmarkerna har dränerats på vatten för att vinna jordbruksmark. Upplandsstiftelsens arbete är därför aktivt med att försöka förstärka kustfiskbestånden genom följande åtgärder:

- Fiskefredning under lekperioden.
- Utplacering av risvasar (en risvase kan vara en eller flera granar som sammanfogats och placerats på botten) vilket ger nya lek- och uppväxtplatser där bottenvegetationen slagits ut av exempelvis muddring eller övergödning.
- Genom att få till stånd bete på strandängar skapas öppningar i vassen som utgör mycket bra uppväxtplatser för framförallt gäddyngel.
- Genom biotopvård i kustbäckar och återställande av våtmarker kan fiskproduktionen öka avsevärt.



Nätprovfiske. FOTO: Johan Persson

Bete av strandäng skapar öppningar i vassen som bland annat gynnar gädda. FOTO: Anett Persson



JUBILEUMSARTIKEL 8

Text: Kajsa Molander



Eleverna tränar på proportionalitet genom att bygga en skalenlig modell av en person i gruppen.

FOTO: Robert Lättman-Masch

UNDERVISNING UTE ÖKAR MOTIVATIONEN HOS ELEVERNA

I en nyligen presenterad doktorsavhandling beskrivs skillnaden mellan högstadiel elever som fått undervisning delvis utomhus med dem som fått ren klassrumsundervisning i matematik och biologi. De bägge elevgrupperna hade liknande resultat på slutprovet, men de som fått undervisning delvis utomhus hade en fördjupad förståelse, var mer motiverade och kom ihåg bättre.

NATURSKOLEVERKSAMHET I UPPSALA LÄN

I sju av de åtta kommunerna i Uppsala län finns naturskolor som arbetar precis så. De är en resurs för skolor och förskolor i sin kommun. De har dagar med skolklasser ute, fortbildar lärare, stöttar med planering och material. Dagarna ute kan handla om skogens ekologi, friluftsliv, samarbete, fåglar, matematik, språk, issäkerhet eller något annat. Oavsett tema får eleverna också komma ut och röra på sig, får frisk luft, naturupplevelser, kunskap om naturen och tränar samarbete. Den stora styrkan med utomhuspedagogik är att det är lätt att motivera eleverna för en uppgift ute och att de minns långt efteråt.

De djur man fångat själv är alltid mest spännande. FOTO: Stina Lindblad



MATEMATIK UTE

Det handlar ofta om natur och friluftsliv men också om hur man kan använda sig av utomhuspedagogik för att eleverna ska bli bättre i skolans kärnämnen. Upplandsstiftelsens Naturskola har arbetat intensivt med matematik ute de senaste åren. Böckerna Att lära in matematik ute och Leka och lära matematik ute har fått många lärare och förskollärare att flytta ut lektionerna i naturen.

Nu i höst blev boken Att lära in matematik ute 2 klar. Den är en utveckling av den tidigare och innehåller många nya övningar på just det eleverna behöver träna mer på.

Ett exempel är hur man kan avsluta en svampdag med att undersöka hur stor andel av det man hittat som är skivlingar, soppar, taggsvampar och så vidare, genom att göra ett cirkeldiagram. I vår skog fanns det flest skivlingar. Hur blir det hos er?

På www.upplandsstiftelsen.se finns mer att läsa om naturskoleverksamheten i länet. Ovanstående böcker finns också där, liksom det senaste på forskningsfronten.

Kontakt Kajsa Molander tel. 070-610 20 03

Sportlovskul på naturskolan i Hammarskog. FOTO: Gillis Aronsson



*Tema svamp och matematik.
FOTO: Kajsa Molander*



JUBILEUMSARTIKEL 9

Text: Martin Amcoff

FÖRVALTNING AV NATUROMRÅDEN

En viktig del i Upplandsstiftelsens arbete är att förvalta natur- och friluftsområden. Stiftelsen äger eller har förvaltningsuppdrag i 39 naturområden omfattande drygt 8 000 ha varav ca 3 100 ha är mark. Resterande areal består av skärgårds- och vattenområden. Av de områden stiftelsen förvaltar är 23 naturreservat och ett kulturresevat.

Förvaltningsarbetet utvecklas hela tiden med fler områden och nya utmaningar. Kompetensen har förstärkts och omfattar allt från avancerad skötsel av naturmiljöer med enskilda arters specifika krav till specificerad service för besökare.

Vi satsar mycket på att öka tillgängligheten till länets naturområden. Vi vill bidra till att besökare ska få en trevlig naturupplevelse. I arbetet ingår att ställa i ordning parkeringsplatser, naturstigar, informationstavlor, fågeltorn, eldstäder etc. Vi arbetar också med att underlätta för fler grupper t ex rörelsehindrade att komma ut i naturen genom att bygga tillgängliga toaletter och utsiktsplattformar samt hårdgöra stigar.

För att bevara miljöer och arter knutna till det äldre kulturlandskapet arbetar vi med att restaurera och sköta betes- och slåtterängar. I stiftelsens områden beteshävdas nära 500 ha mark. Dessutom sköter vi åtta ängar med slåtter.

*Fikabord i Wikparken
FOTO: Karolína Vessby*



För det praktiska arbetet med tillsyn och skötsel i våra objekt tar vi hjälp av närmare 15 personer med lokal förankring. Dessa arbetar som tillsynsmän och har koll i områdena.

För att stärka finansieringen deltar vi i flera internationella projekt. Omfattande belopp för skötseln kommer också via EU:s jordbruksprogram.

Besök gärna något av stiftelsens områden. Information och beskrivningar finns på www.upplandsstiftelsen.se och på www.smultronstallen.nu. Vi har också tagit fram en app *Naturtipset* som du gratis kan ladda ner till mobilen. Där hittar du information om trevliga besöksmål, vad man kan uppleva och göra där samt kartor.

Tips på naturområden att besöka:

KALMARNÄS NATURRESERVAT, 4 KM FRÅN BÅLSTA.

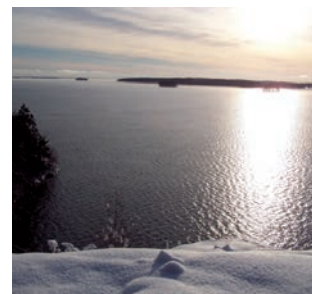
Här kan man vandra i vacker natur och njuta av utsikten över Mälaren från höga klippor. Besök även ravinen med ädellövskog och en enkel hinderbana för barn som naturskolan brukar använda. För den som vill grilla finns en eldstad och en kolgrill.

WIKPARKEN, 24 KM FRÅN UPPSALA

Ta en promenad bland lövhagar och ekbackar nära Wiks slott. Här finns flera kilometer stigar som är lättframkomliga även med barnvagn. Här finns också två utsiktsplattformar tillgängliga för personer med rörelsehinder.



Promenadstig. Wik
Foto: Anett Persson



Utsikt. Kalmarnäs
Foto: Emelie Runfeldt



Gammal ek i Kalmarnäs. Foto: Emelie Runfeldt



Får i Kalmarnäs. Foto: Emelie Runfeldt

Vi har 15 tillsynsmän, ofta med lokal förankring som sköter områdena och fyra Natura2000-områden. Vi utnyttjar de restaureringsstöd och miljöstödet som finns inom Landsbygdsprogrammet. Stiftelsen deltar i ett EU-finansierat projekt, Life+, som ger ekonomiska förutsättningar att öka skötseln och utveckla information i stiftelsens Mälarnära områden.



Hillebolamossen Floran. Foto: Berndt Godin



Jubileum år 2012

För 40 år sedan beslutade landstingsfullmäktige att bilda det som idag heter Upplandsstiftelsen. Under år 2012 uppmärksammade vi 40-årsjubileet bland annat genom dessa jubileumsartiklar, som ni kan se som exempel ur vår breda verksamhet.

Om Upplandsstiftelsen

Upplandsstiftelsen ägs av landstinget och de åtta kommunerna i Uppsala län. Stiftelsen bildades 1972 för att "underlätta och stimulera allmänhetens friluftsliv" samt "verka för bevarande och skydd av den uppländska naturen". Stiftelsen äger eller förvaltar 39 naturområden i länet samt bedriver en mängd projekt, både för att främja naturvården och för att utveckla friluftslivet.



NATURVÅRD & FRILUFTSLIV

Box 26074, 750 26 Uppsala
info@upplandsstiftelsen.se
www.upplandsstiftelsen.se